

LÕUNAEESTIKEELSESED SÕNAD PÕLVA KIHELKONNA PEREKONNANIMEDES¹

Eva Saar, Kaisa Tammoja

Sissejuhatus

Eesti perekonnanimesid on ühe piirkonna lingvistilise süvaanalüüsina seni uuritud vähe, teedrajav oli 2000. aastal ilmunud Jaani kihelkonna uurimus (Henno 2000). Lõuna-Eesti kihelkondadest on põhjalikumalt käsitletud Räpina nimesid (Saar 2019), analüüsivaid ülevaateid leiab ka Kanepi ja Urvaste (Kont 1986) ning Kambja (Ernits 1998) kihelkonna perekonnanimede kohta. Lõunaeeestikeelsete sõnade leidumust Eesti perekonnanimedes on seni uuritud vaid korra, mil analüüsiti lõunaeeestilisi puunimetusi perekonnanimedes (Saar, FASTER 2021).

Artikli eesmärk on analüüsida Põlva kihelkonnas 19. sajandi algul üldisel perekonnanimede panekul antud apellatiivset ehk üldnimelist päritolu nimesid ja otsida vastuseid järgmistele uurimisküsimustele: kui palju võeti lõunaeeestikeelseid sõnu perekonnanimedeks? Millised semantilised valdkonnad ja tähendusrühmad inspireerisid perekonnanimede võtjaid? Kas ja kui palju kõnelevad võetud perekonnanimed nende kandjate sotsiaalsest taustast?

Põlva kihelkonnas pandi 1822. aastal üldise perekonnanimede paneku ajal umbes 900 perekonnanime, mõnda nime anti rohkem kui ühes mõisavallas. Perekonnanimed on kogutud käsitsi 1826. aasta hingeloenditest ning seejärel uurimismaterjalina süstematiseeritud. Nimed on esitatud täpselt sellisel kujul, nagu nad Põlva kihelkonna hingeloendites on kirja pandud. Analüüsist on välja jäetud võõrkeelsed apellatiivsed nimed ja sellised apellatiivset päritolu nimed, mille taustaks olevad sõnad esinevad lisaks lõunaeeesti keelealale ka põhjaeeesti keelealal. Samas on kahe keeleala vahele piiri tõmbamine keeruline. Näiteks on Külli Prillop 17. sajandi põhjaeeestikeelsetes allikates esinevaid lõunaeeesti sõnu uurides nentunud, et

---

¹ Uurimistööd on finantseerinud Eesti Teadusagentuur (PRG2184).

kui eesmärgiks on välja tuua lõunaesti eripärane sõnavara, siis tuleb ilmselgelt välistada need sõnad, mis on levinud ka põhjaeesti keeles (Prillop 2021: 179). Samas tõstatab ta küsimuse, kui ulatuslik võib olla lõunaesti sõna levik põhjaeesti murretes, ilma et see muudaks sõna üld-eestiliseks? Või siis vastupidi, millised üle Eesti tuntud vanad sõnad on muutunud lõunaestikeelseteks, sest laensõna on need põhjaeesti keelest tõrjunud juba mitusada aastat tagasi? Näiteks uuris Prillop sõnade *susi* ja *hunt* päritolu ning esinemust 17. sajandil ja leidis, et *susi* on esinenud mõlemal alal, aga laensõna *hunt* on selle Põhja-Eestist välja tõrjunud ja teeb seda *susiga* nüüd lõunaesti keeleski (Prillop 2021: 191–193).

Nime aluseks olevate apellatiivide lõunaestikeelsuse hindamisel oleme lähtunud „Eesti murrete sõnaraamatus“ (EMS) ja „Väikses murdesõnaraamatus“ (VMS) esitatud sõnade levikuandmetest, lisaks oleme vajadusel kontrollinud sõna tähendust ja levikut olemasolevatest lõunaesti keelte sõnaraamatutest (MUL, EVS, SES), neile siin artiklis järjepidevalt viitamata. Lõunaestikeelsuse hindamisel on esmaseks kriteeriumiks vastava sõna levik võru, tartu, mulgi ja/või seto keelealal, olenemata sellest, kas tegu on oma- või laensõnaga. Analüüsi on kaasatud ka liitsõnad (st liitnimed) ning tuletusliitega või sõnalise formandiga nimed. Seejuures formant võib olla nii lõunaestikeelne (*Koivsaar* (HL Võru 1826)) kui võõrast päritolu (*Tiggasson* (HL Vastse-Koiola 1826)).

Tänapäeval võib üks konkreetne Põlva kihelkonna perekonnanimi olla levinud üle Eesti. Jättes siinkohal kõrvale need erilised ainukordsed perekonnanimed, mis kahesaja aastaga on ühest mõisast levinud samas piirkonnas laiemalt või lausa üle Eesti ja mille puhul algne asukoht on teada, on hulk apellatiivseid perekonnanimesid, mille tähendus on olnud Eesti- ja Liivimaal erinev. Sõna võib olla häälikuliselt sama, kuid sõltuvalt murdetäustast teise tähendusega. Perekonnanimede etümoloogia määramisel ongi tihti probleemiks nime keeleline taust, mis ilma nimepaneku lisainfota (kus konkreetnes piirkonnas nimi pandi, milline oli konkreetse mõisa nimesüsteem jm) võib eksitada. Nimede esinemust on seetõttu kontrollitud onomastika andmebaasist (OA), mis on hetkel on ainus üle-eestiline perekonnanimede andmebaas. Tähtsal kohal on ka esitatud näidete esinemus, sh ainukordsed perekonnanimed (ainult ühes mõisavallas pandud perekonnanimi), ainult Põlva kihelkonnas ning ainult Liivimaal pandud perekonnanimed.

Üldiselt Põlva kihelkonna perekonnanimedest

Perekonnanimed pandi Eesti- ja Liivimaal talurahvale pärisorjusest vabastamise järel 1820.–1830. aastatel. Talupojaseisuses inimestel varem üldiselt ametlikke perekonnanimesid ei olnud. Oli tavaks, et esimestena said Liivimaal endale perekonnanime valida peremehed ja alles siis sulasrahvas. Teada olid suuremad üldisemad nõuded, olulisim neist: samas mõisas võisid ühesuguse perekonnanime võtta vaid lähisugulased (vt lähemalt nt Tiik 1987: 84–85).

Põlva kihelkonnas pandi perekonnanimed 1822. aasta suvel (R/eiman/1898: 2, vt ka Tammoja 2021: 46), erinevalt paljudest teistest Eesti- ja Liivimaa kihelkondadest said Põlvas nii peremehed kui ka sulasrahvas perekonnanimed samal ajal. Perekonnanimede panek usaldati Põlva koguduse pastor Johann Georg Schwartzile, kes oli estofiil, teadis sugulusidemeid ja ka rahva seas kasutusel olnud (lõunaestikeelseid) lisanimesid, mis võisid sageli perekonnanime aluseks saada.

Nimede paneku originaaldokumente ei ole kahjuks säilinud. Varaseimaks Põlva kihelkonna perekonnanimede nimestikuks peetakse Rahvusarhiivis säilitatavaid 1826. aasta hingeloendeid (HL [...] 1826), mis on ajaliselt lähim ja üheselt dateeritud dokument, aga ka personaalraamatuid aastaist 1817–1831 (PR VII, PR VIII, PR IX). Personaalraamatutes sisalduvatele peredele on mingil ajahetkel juurde kirjutatud ametlikud perekonnanimed, aga ei ole teada, kas kirikuõpetaja tegi seda kohe pärast perekonnanimede panekut (1822) või hiljem. Küll aga on kirjetest näha, et on tehtud parandusi, seega on olemas võimalus, et need kirjutati personaalraamatusse enne nimede kandmist 1826. aasta hingeloenditesse ja parandusi tehti pärast hingeloendust, kui mõned nimed olid kahes dokumendi liigis liiga erinevaks osutunud. Nimede kirjaviisi erinevustega Schwartz ei arvestanud, ilmselt pidades oma kirjaviisi eesti (tartu) keele reeglitele vastavaks ja mõisakirjutaja kirjaviisi reeglitest hälbivaks.

Lõunaestikeelsete perekonnanimede osakaal Põlva kihelkonnas

Lõunaestikeelsete perekonnanimede osakaalu hindamise teeb keerukaks sissejuhatuses mainitud lõunaestikeelsuse hindamiskriteeriumide teatav ähmasus, st samal sõnatüvel võib üle Eesti olla erinevaid tähendusi. Nii

näiteks võib Tilsis, Vana-Koiolas ja Väimelas antud perekonnanime *Hütt* aluseks olla nii lõunaeestilise levikuga linnunimetus (vt EVS: *hütt* : *hütü* 'kaelustuvi, meigas') kui ka hoonenimetus *hütt* 'hurtsik', mis on üle-eestilise levikuga (vt VMS). Sellistel juhtudel oleme lõunaeestilisuse hindamisel olnud mõnel juhul ka ettevaatlikud ning märkinud selle „tõenäoliseks“. Samas on muidugi selge, et Põlva kihelkonna keelekeskkond oligi 19. sajandi algul lõunaeestikeelne, mistõttu pelgalt põhjaeesti murretes tuntud apellatiivid olid perekonnanimede aluseks harva. Küsitavusi võib tekitada ka kirjaviis, nõnda ei ole kindlalt teada, kas näiteks Väimelas antud perekonnanimi *Seitsme* hääldus tegelikult lõunaeestipäraselt /*säitsme*/ või mitte. Tol ajal ei märgitud üldjuhul ka vokaalharmooniat, nõnda ei tea me, kas Vana-Koiolas antud *Talwikenne* võis häälduda /*talvikõnõ*/, seevastu Võru mõisas antud perekonnanimi *Jiwata* hääldus tõenäoliselt /*jivätä*/.

Kindlasti või tõenäoliselt lõunaeestilise levikuga apellatiividega seostatava perekonnanime sai Põlva kihelkonnas vähemalt 170 perekonda umbes 900-st ehk ligi viiendik. Neist omakorda 65 lõunaeestikeelset perekonnanime on antud ainult Põlva kihelkonnas. Enamik ainult Põlva kihelkonnas antud lõunaeestikeelsetest nimedest on ainukordsed – kõigest 4 perekonda ei saanud ainukordset lõunaeestikeelset nime, sh nt nime *Rehhemõts* (< *riih* : *rehe* 'rehi' + *mõts* 'mets') ainukordsuse välistab nime andmine Põlva kihelkonna kahes mõisavallas (Partsi ja Uibojärve). Suhtarvult kõige rohkem pandi lõunaeestikeelseid perekonnanimesid Tilsis, Uibujärve ja Saarijärve mõisavallas (vt tabel).

Põlva kihelkonna lõunaeestikeelsete nimede suhtarvu ei saa lisatööd tegemata seni uuritud Lõuna-Eesti kihelkondade omadega võrrelda, kuna nii Kambja, Kanepi kui ka Urvaste perekonnanimede uurimustes (Ernits 1998, Kont 1986) liigitatakse perekonnanimed päritolukeele alusel vaid eestikeelseteks (omakeelseteks) ja võõrkeelseteks (sh peamiselt saksa-keelsed nimed), lõunaeestikeelsust eraldi käsitlemata. Samas on nii Kanepi kui ka Urvaste perekonnanimistus silmatorkavalt palju lõunaeestilise levikuga apellatiivset päritolu perekonnanimesid, nt Kanepis looduse valdkonnast *Mehhin* < *mehine* 'mesilane' ja *Tiggane* < *tiganõ* 'tihane' (Kont 1986: 282), ajateemalised *Kewwai* < *kevväi* 'kevad' ja *Oeddang* < *õdang* 'õhtu' (*ibid.*: 283); Urvastes taimenimetus *Rügga* < *rügä* 'rukis' (*ibid.*: 299), majapidamisvaldkonnast *Soeggel* < *sögel* 'sõel' (*ibid.*: 302). Lõunaeestikeelseid nimesid on loomulikult ka Kambja perekonnanimistus, nt *Tiggan*, *Tiggas*, *Werrew* jm (vt Ernits 1998: 35).

Tabel. Lõunaestikeelsete perekonnanimede osakaal Põlva khk mõisavaldades

Mõis	Perekonnanimede arv	Lõunaestikeelsed nimed	Suhtarv
Tilsi	41	12	29,3
Uibujärve	7	2	28,6
Saarjärve	11	3	27,3
Võru	97	26	26,8
Kähri	78	19	24,4
Partsi	21	5	23,8
Vana-Koiola	110	25	22,3
Mooste	99	20	20,2
Peri	62	12	19,4
Joosu	39	6	15,4
Põlva kirikumõis	13	2	15,4
Vastse-Koiola	47	7	14,9
Viira	7	1	14,3
Kiuma	38	5	13,2
Timo	54	7	13
Tõdu	23	3	13
Väimela	86	11	12,8
Varbuse	30	3	10
Pragi	51	5	9,8
KOKKU	914	174	

Seni lähemalt käsitletud Lõuna-Eesti kihelkondadest eristub täiesti omanäolise nimesüsteemiga Räpina, kus on väga vähe (tõenäoliselt) apellatiivset päritolu nimesid üleüldse (vt nt Saar 2019: 218, 226), teada on ka, et Räpinas perekonnanimesid pannud pastor Johann Friedrich Heller ei soovinudki anda mitte ühtki perekonnanime, mis oleks lihtsalt sõna (*ibid.*: 206).

Lõunaeestikeelsed apellatiivid perekonnanimedena

Lõunaeestilises paistab Põlva perekonnanimistus silma nimede häälikulisest koostisest, vormimoodustusest ning ennekõike nimede aluseks olevate lõunaeestilise levikuga sõnatüvede poolest.

Silmatorkavaim häälikulooline lõunaeestipärasus on kindlasti sõnalalguline afrikaat, mis esineb üheksal perekonnanimel, kaheksal juhul kirjutatud *z*-ga ning ühel juhul *ts*-algulisena: *Zaehr*, *Zalp*, *Zirk*, *Zoja*, *Zolgo*, *Zop*, *Zopa*, *Zuchna* ja *Tsakko*. Neist seitse nime on ainukordsed, perekonnanime *Zirk* pandi laiemal alal, ent siiski ainult Liivimaal. Külanimest *Tsolgo* saadud perekonnanimi on tänapäevani säilinud huvitaval kombel *Zolgo*-kujulisena, nimi *Zopp* aga nii *Tsopp* kui ka *Zopp* kujul.

Vormimoodustuslikult huvitavad on perekonnanimed, mille taustaks on tõenäoliselt ilmaütleva käände vormid: *Kihhota* (< *kiho* 'tükike, kübe (SgAbe)') (EMS: *kihu*³), 'kübeke, veidi(ke)') (EVS)) ning *Jüwata* (< *jüvä* : *jüvä* 'viljatera tuum, iva (SgAbe)'). Lõunaeestilist komparatiivisufiksiti sisaldab nimi *Wannamb* (< *vanamb* ~ *vanõmb* 'vanem'), mis on antud perekonnanimeks Võru mõisas, lõunaeesti keelealal on onomastika andmebaasi andmeil veel *mb*-komparatiiviga nimedest antud *Allamb* (Võrumaa, Kanepi khk) ja *Körgemb* (Viljandimaa, Paistu khk) (OA).

Lõunaeesti keelt on hinnatud põhjajaeesti keelest suhteliselt deminutiivirohkemaks (vt nt Arukask ja Saar 2021). Deminutiivisufiksiti sisaldavad ka mitmed Põlva kihelkonnas antud perekonnanimed, seejuures võib deminutiivisufiksiti olla nimetavas käändes lõpukaota (nt linnunimetusest lähtunud *Talwikenne* < *talvikõnõ*) või lõpukaoline (nt *Weiken* < `väikene (EVS)). Deminutiivsed omastavavormid on ilmselt taustaks nimedele, nagu näiteks *Waglakkes* (< *vaglakõnõ* : *vaglakõsõ* 'ussikene') ja *Merdikess* (< *Märdikene* : *Märdikese*).

Põlva kihelkonna apellatiivset päritolu perekonnanimedega seas on eristatavad mitmed semantilised valdkonnad või tähendusrühmad. Kõige suurema osa moodustavad loodussõnavarast ammutatud nimed (maastiku-elementide, puu-, looma- ja linnunimetused), oluliselt vähem on majapidamisega seotud sõnu, ametinimetusi ja muid tähendusrühmi.

Puunimetused

Lõunaeestilisi puunimetusi Eesti perekonnanimeses uurinud Evar Saar ja Mariko Faster (Saar, Faster 2021: 13–14) leidsid üle-eestilist tervikpilti vaadates, et puunimetused oli kõige populaarsem semantiline rühm, mida perekonnanime panekul apellatiividest kasutati. Need on tänase päevani populaarseima 25 perekonnanime seas seitsme nimetusega esindatud (*Tamm, Saar, Kask, Pärn, Kuusk, Vaher ja Lepp*). Saare ja Fasteri hinnangul ei olnud puunimetused perekonnanime paneku eelsel ajal lisa- või talunimedena sellises mahus esindatud. Sama nähtus ühendab Eesti ja Läti perekonnanimestut (ent mitte teisi naaberrahvaid), seega on tegemist areaalse Eesti-Läti kultuurilise eripäraga (vt lähemalt *ibid.*: 15). Ka Põlva kihelkond ei eristu siin muust Eestist, samu seitset puunimetust hinnati perekonnanime vääriliseks, 'kuusk', 'kask' ja 'pärn' eristuvad lõunaeestilise levikuga sõnatüvede poolest, olles vastavalt *Kuus, Kõiv ja Pähn*. Perekonnanime *Kuus* pandi lisaks lõunaeesti keelealale ka neljas Eestimaa kubermangu kihelkonnas (*ibid.*: 20). Perekonnanime *Kõiv* (algkujudel *Kõiw, Koiw ja Keiw*) pandi/võeti ühe erandiga lõunaeesti keelealal (vt Saar ja Faster 2021: 20). Perekonnanime *Pähn* levik on veelgi kitsam – seda võeti pelgalt Võrumaa kihelkondades ning sajand hiljem, 1921. aastal ka Setomaal (*ibid.*: 27).

Põlva perekonnanimesse jõudis puunimetusi 27 korral (sh nimekobarasse² kuuluvad nimed, sufiksiga (nimeformandiga) nimed ja liitnimed), neist 13 lõunaeestikeelsed: *Jallai* (< *jallai* : *jalaja* 'jalakas'), *Kattai* (< *kattai* : *kadaja* 'kadakas'), *Kadaison* (< *kattai* : *kadaja* 'kadakas' + *son* sks k 'poeg'), *Kuus* (< *kuus* : *kuusõ* 'kuusk'), *Koiw* (< *kõiv* : *kõo* ~ *kõivo* 'kask'), *Koiwsaar* (< *kõiv* 'kask' + *saar* : *saarõ* 'saar, metsatukk, salu'), *Koiwweer* (< *kõiv* 'kask' + *veer* 'äär, kallas'), *Ped dai* (< *petäi* : *pedäjä* 'mänd') ja *Pedastsaar* (< *pedästik* 'männik' + *saar* 'saar, metsatukk, salu'), *Pichl* (< *pihl* : *pihla* ~ *pihlõ* 'pihlakas'), *Pähn* (< *pähn* : *pähnä* 'pärn'), *Raag* (< *raag* : *raa* 'remmelgas') ja *Uipu* (< *uibu* : *uibu* 'õunapuu').

Neist kolmeteistkümnest olid ainukordsed ehk ainult Põlva kihelkonnas võetud/pandud viis perekonnanime (*Kadaison, Koiwsaar, Koiwweer, Pedastsaar* ja *Pichl* (mujal Pihlak)), ainult Võru maakonnas pandi kolm

---

² Nimekobar (tihti nimetatud kui nimepesa) on üksteisega seotult, enamasti ühest lähtenimest tekkinud nimede kogum.

(*Jallai, Peddai, Pähn*) ja ainult Liivimaal pandi neli nime (*Kattai, Kuus, Koiw, Uipu*).

Huvitaval kombel ei võetud Põlva kihelkonnas perekonnanime *Lõhmus* (eL 'noor pärn'), aga võeti *Pähn* (Saar ja FASTER 2021: 27, 34). Vaid ühel juhul võeti nimeks üle-eestiliselt väga levinud perekonnanimi *Paju* (*Pajo* kujul Peri mõisas), aga võeti ka *Raag* (*raag* : *raa* 'remmelgas'), mis on puunimetusena levinud vaid lõunaeesti keelealal (vt EMS: raag³). Nime *Raag* saajad olid põhiliselt Võru- ja Tartumaa elanikud, kuid kahel korral võeti nimi ka Eestimaal (OA).

Linnunimetused

Lindudele viitavaid perekonnanimesid pandi Põlvas 24 korral, lõuna-eestikeelseid oli neist 12: *Harrag* (< *harak* : *haraga* ~ *haragu* ~ *haragõ* 'harakas'), *Hütt* (< *hütt* : *hüti* 'kaelustuvi, meigas'), *Kikkas* (< *kikas* : *kikka* 'kukk'), *Löiw* (< *lõiv* : *lõivu* 'lõoke'), *Melz* (< *melts(as)* : *meltsa* 'hallrähn; roherähn'), *Möttus* (< *mõtus* : *mõtusõ* 'metsis'), *Parz* (< *parts* 'part'), *Püwwi* (< *püvi* : *püve* 'püü'), *Talwikenne* (< *talvike* : *talvikese*), *Tiggasson* (< *tiganõ* : *tigasõ* 'tihane' + *son*), *Tiggawer* (< *tiganõ* : *tigasõ* 'tihane' + *veer* 'äär'), *Zirk* (< *tsirk* : *tsirgu* 'lind').

Perekonnanimi *Harrag* oli küll kirjapildilt justkui ainukordne (mujal *Harrak* või *Harrack*), aga linnunimetusest tulnud nimena oli levinud ainult Liivimaal, täpsemalt Võru- ja Viljandimaal (OA).

Hütt esines nii Liivi- kui ka Eestimaal, kuid suure tõenäosusega oli tegemist eri tähendusega apellatiividega (lõunaeesti keeles linnunimetuse, põhjaeesti keeles hoone tähendus). Perekonnanimed *Möttus*, *Püwwi* ja *Zirk* pandi ainult Liivimaal, Tartu- ja Võrumaale iseloomulikku nime *Kikkas* pandi ühel juhul ka Eestimaal, ent näiteks perekonnanimed *Tiggasson* ja *Tiggawer* pandi ainult Põlva kihelkonna Vastse-Koiola mõisas (OA). Kui üldiselt oli nimekobara puhul lähtenimi perekonnanimena samas kihelkonnas või mõisas olemas, siis viimati mainitud nimede lähtenime *Tigane* Põlva kihelkonnas ei võetud. Lisaks linnunimetusele võivad needsamad nimed olla tulnud ka Põlva kihelkonnale omase taimenimetuse *nurmõ tiganõ* 'kirju kõrvik, ld *Galeopsis versicolor*' järgi (vt Wiedemann 1973: tiginaline).

Loomanimetused

Suure hulga perekonnanimede allikaks on olnud piirkonnas juba käibel olnud nimed – eriti talunimed ning lisanimed. Loomanimetusi sisaldavaid kohanimesid on Faster ja Saar (2013: 146) nimetanud lausa tüüpilisteks mikrotoponüümideks. Põlva kihelkonna perekonnanimistus on loomanimetust sisaldavast lisa- või talunimest lähtuvaid nimesid 25, neist kaheksa saab VMS-i levikuandmeile tuginedes hinnata lõunaeestikeelseks: *Kahre* ja *Kahro* (< *kahr* : *kahru* 'karu'), *Kähr* (< *kähr* : *kähri* 'mäger'), *Saarwa* ja *Saarwe* (< *saarva* : *saarva* 'saarmas'), *Soe* (< *susi* : *soe* 'hunt'), *Tarw* (< *tarvas* : *tarva* 'ürgveis, metshärg'), *Uddras* (< *udras* : *utra* 'saarmas').

Kahre ja *Saarwa* olid ainukordsed perekonnanimed, nime *Uddras* pandi ainult Võrumaal, nimesid *Kahro*, *Kähr* ja *Saarwe* ainult Võru- ja Tartumaal. Perekonnanimesid *Soe* ja *Tarw* pandi lisaks Liivimaale kumbagi ühel korral ka Eestimaal (OA).

Kahre nime võiks liigitada iseloomustavaks nimeks ('torkiv; karm, tõre; kalk' jms, EMS), kuid allikate põhjalikumal uurimisel selgus, et *Kahre* ja *Kahro* nimede saajate varasem lisanimi oli mõlemal suguvõsal *Kahro*. *Kahre* nime saajad olid *Kahro*-nimeliste talude peremehed. Kuna nime-motiiv oli sama (varasem, rahva seas tuntud lisanimi), aga sama nime said võtta ühes mõisas vaid sugulased, siis ilmselt lahendati nimeküsimus lõpuvokaaliga.

Saarwe ja *Saarwa* nimede saajad oli pärit Partsi mõisast *Saarwa* talust, kuid nimepaneku ajaks oldi juba eri mõisates ja varasemas kodutalus ei elanud kumbki. *Saarwe* nime võtja varasem lisanimi oli *Sarwa Jurri* (Viira mõis, tulnud Partsi mõisast). Tegemist on sugulastega, kes said mingil põhjusel erineva lõpuvokaaliga perekonnanimed.

Putukanimetused

Putukad on andnud ainekaks paari perekonnanime (ja neile eelnevatele lisa- ja talunimede) tekkele. Lõunaeestikeelsed on neist usinuse sünonüümid *Kuklane* (< *kuklanõ* : *kuklasõ* 'sipelgas') ja *Mehilene* (< *mehiläne* : *mehiläse* 'mesilane'). Mõlemad nimed olid sellisel kujul ka 1826. aastal ainukordsed perekonnanimed. Täpsustuseks peab siiski mainima, et Tilsis mõisas saadud perekonnanimi *Kuklane* muutus kohe nimeks *Kuklase* ning algne kuju edasi ei kandunud. Hilisemad perekonnanime *Kuklane* kandjad on pärit Rõuge

kihelkonnast ja sealse nime 1826. aasta hingeloendi kuju oli hoopis *Kuklen*, kuid juba 1834. aastal *Kuklanne* ja kirikuraamatutes samal perioodil kogu aeg *Kuklane* (EPNR: *Kuklane*).

Kuklane on talu-, lisa- ja isegi külanimena tuntud ka mujal Võrumaal, kuid huvitaval kombel on ametlikuks perekonnanimeks võetud üksikutel kordadel. Küll on see apellatiiv olnud lähtenimeks Põlva kihelkonna teistele perekonnanimedele, moodustades mitte ainult nimekobara, vaid ainukordsete perekonnanimede nimekobara: *Kukkela* ja *Kukkelane* Pragi mõisas, *Kuklane* Tilsis mõisas ja *Kuklas* Kähri mõisas. Kõik kolm mõisa on naabermõisad. 1638. aasta maarevisjonis on samas piirkonnas esinenud lisa- või talunimedena *Kukkoless* ja *Kucklan Kussma (ein fischer)* (REV 1638: 136–137).

Paljude perekonnanimede puhul jääb nimevaliku motiveeritus teadmata, eriti apellatiivide puhul, kuid perekonnanimi *Mehilene* 'mesilane' on inspireeritud vanast lisanimest *Kussala*, mis omakorda on tulnud konkreetsest tegevusalast: mesindus. *Kussal* tähendab lõunaeesti keeles 'pakkтары süle-
mitte püüdmiseks, pettetaru' (EES: kusal). Talu peremees sai nimeks *Kussal* (PR VIII: *Kussala*) ja talu sulane sellega haakuva nime *Mehilene* (PR *Mehhilenne*) (HL Partsi 1826: l 5p, PR VIII: lk 357). *Kussala* ~ *Kussalo* oli lisa- või talunimena olemas juba vähemalt aastal 1795 (HL Partsi 1795: l 4p, 5p, 6, 6p). Sõna võib olla läti laen: *kussal, kosal* ← läti mrd *kuosuls* 'mesilassülem' või siis hoopis tuletis uurali tüvest ja sel juhul on tegemist eesti laensõnaga läti keeles (vt EES: kusal). Metsmesilaste pidamine oli Lõuna-Eesti looduslikult soodsates tingimustes väga tavaline, mesi oli oluline toiduaine ja seda kasutati näiteks mõdu kääritamiseks, mesilasvaha küünalde valmistamiseks. Algselt kasutati mesilaste pidamiseks metsas olevaid puid, kuid 16. sajandist hakati tegema pakkтарыsid, mis seoti puude külge, et elavaid puid mitte rikkuda. Tänapäevased raamtarud võeti kasutusele alles 19. sajandi II poolel. (Pärdi 1998: 114–117)

Perekonnanime *Hämmelene* (PR VIII: *Hämmälenne*) aluseks võiks olla lõunaeestiline sõna *hämäläne* : *hämäläse* 'ämblik' (EVS), kuid Evar Saare (2025) hinnangul on ilmselt siiski tegemist *hämäläse* ehk etnonüümiga. Himmaste külas oli 1638. aasta maarevisjonis kirjas puustus *Hemmela Petri Pustus, Hemmelesz Peter* ja *Hemmelesz Paep* (REV 1638: 128, 142).

Muu tähendusega apellatiivid perekonnanimes

Väiksemate semantiliste rühmadena kajastuvad perekonnanimeses lõunaestikeelsed ametinimetused, nagu *Hirsnick* (< `hirsnik` 'hirrelati ajaja talvisel kalapüügil (hrl püügivanem või nooda peremees)' (EMS) või 'nootkonna vanem' (SES), ent võis tähendada ka metsatöoga seotud ametinimetust, vt *hirs* 'palk' (EMS)), *Kirrotaja* (< *kirotaja* 'kirjutaja'), *Mötsawaht* (< *mötsavaht* 'metsavaht'), *Padonik* (< *padonik* : *padonigu* 'potikaupmees' (EVS, EMS)), *Paddosep* (< *pado* 'vesiaed, võrktöke' (Plv, EMS) + *sepp*), *Parksep* (< *parksepp* 'parkal'), *Wardia* (< *vardja* 'üle-vaataja, hoidja' (EES)).

Nagu ametinimetused, nii ka majapidamise ja majapidamistarvikute nimetustega seotud lõunaestikeelsed perenimed peegeldavad tolleaegset elukeskkonda ja igapäevaelu, näiteks *Aid* (< *aid* 'aed'), *Söggel* (< *sögöl* 'sөл'), *Wiggel* (< *vigel* 'hang, hark'), *Purrask* (< *purask* 'suur peitel', samas on Põlva kihelkonnast teada ka tähendus 'kurask', vrd EMS: purask¹ ja purask²), *Rettel* (< *retel* 'redel'), *Zaehr* (< *tsäär* 'ternespiim'); *Zop* ja *Zopa* (< *tsopp* : *tsopa* 'sopp, nurk, lohk') jm. Kui mõnel juhul võib tunduda, et perekonnanime saamiseks on lihtsalt nimetatud midagi, mis majapidamises silma jääb, siis vähemalt perekonnanimi *Aid* ajendiks saab pidada asjaolu, et perekonnanime saaja isa tegutses Võru mõisa aednikuna. Perekonnanimi *Zop* pandi ainult kahes kohas: Põlva kihelkonnas ja põhjaeesti keelealal Pilistveres (EPNR). Pilistvere kihelkonna nimi häabus, seega on kõik tänapäeval *Zopp* või *Tsopp* nime kandjad Võru mõisa nimesaajate järglased. Perekonnanime aluseks on olnud Navi küla lisanimi *Zopa* (1744 *Zopa*, 1826 *Zoppa*), nime saajad olid *Zoppa*-nimeliste talude peremehed (vennad). XIX sajandi teisel poolel tekkis kirjakeele arendes ka nimekuju *Zopp* (1873 *Zopp*). 1930. aastail (harva ka varem) muudeti õigekirjutuslikel taotlustel võru keelele omase afrikaadiga alanud nimi sageli kujule *Tsopp*. Samuti esines nimi peipsivenelastel (1871 *Цоннь*, 1936 *Zop*, 1937 *Tsopp*). Samast lisanimest saadud omastavakujuline *Zopa* ei ole säilinud. (EPNR)

Värvinimetusi on Põlva perekonnanimistus lõunaestikeelsetena ehk kolm, sh kindlalt lõunaestilise levikuga *Werrev* (< *verrev* 'punane') ja *Wals* (< *vals(s)* : *valso* ~ *valsu* 'valkjas, hele' (VMS), mujal Eesti aladel on homonüümiks tantsunimetus), tõenäoliselt kõlas lõunaestikeelsena ka perekonnanimi *Walge* (< `valgõ` 'valge'), ent järgsilpide vokaalharmooniat tollases kirjaviisis ei märgitud.

Perekonnanimesed on semantilistest rühmadest esindatud ka taimed, taimeosad, viljad, näiteks ainukordne *Maask* (< *maask(as)* : *maaska* 'maasikas') anti perekonnanimeks ainult Timo mõisas; ainult Võrumaal pandud lõunaeeestikeelsed perekonnanimed olid *Uppin* (< *upin* 'õun'), *Haelm* (< *hä(i)elm* : *hä(i)elmä* 'õis' (EVS)).

Etnonüümidele viitavate perekonnanimedena anti ainukordsed *Laetlane* (< 'lätläne' 'lätlane'), *Polakess* (< *poolakõnõ* 'poolakas'), *Zuchna* (< *tšuhnaa* ~ *tšuhnaa* – vene keeles läänemeresoomlasele viitav rahvusenimetus) ja *Winnemann* (< *vinne* 'vene' + sks *k mann*).

Perekonnanimi kui hinnang

Perekonnanimesid saab hinnangut andvate tähenduste alusel jagada positiivseteks, neutraalseteks ja negatiivseteks. Negatiivse tähendusega lisanimesid leiab Põlva kirikuraamatutest väga harva (ka eelnevatel sajanditel). Tänapäeva mõistes väga negatiivse või isegi ropu tähendusega lisanimi võiks olla näiteks *Sitta Naha*, nimelt on 1763. aastal on sünnimeetrikasse märgitud, et *Sitta Naha Thoma* perre on sündinud kaksikud. Lisanimi püsis veel kuuskümmend aastat, kuni kadus ametlike perekonnanimede panekul. Uue perekonnanime saaja oli üks kaksikuist (HL Timo 1826: l 13p; PR VIII: 597; SASM). Teisalt tuleb teadvustada, et tänapäeval vulgaarse sõnana tunduv *sitanahk* ei pruukinud nimede paneku ajal sugugi otseselt ropp olla, see võis autorite hinnangul tähendada lihtsalt *soolik*, ent näiteks seto keeles on see tarvitav sõimusõnana: *sitanahk* 'ihnusko'i' (SES). Arvestades pastor Schwartzi iseloomu ja estofiilseid kalduvusi, ei ole usutav, et väga halvustavat sõna või hüüdnime ametlikuks perekonnanimeks pandi. Selle konkreetse eelpool mainitud lisanime vahetamisel soovisid osapooled, et lisanimest siiski ei saaks ametlik perekonnanimi.

Positiivse konnotatsiooniga perekonnanimede taustana ei ole eristatav ükski selgelt lõunaeeestiline apellatiiv (siiski on esindatud üldeestilised *Holikas* < 'hoolikas', *Tubli*, *Ussin* < 'usin'), küll aga võib neid leida negatiivsete seas: *Jüwata* (< *jüvä* : *jüvä* 'viljatera tuum, iva (SgAbe)'), *Kirbe* (< *kirbe* 'pirtsakas'), *Lutto* (< *luto* 'lontrus, laisk inimene'), *Pustaja* (< *puusta* 'tühi, lage'; 'puustma' 'peksma, hoope jagama' (EMS)), *Wöchni* (< *vöhn* 'kade, tige; rott' (EVS, VMS); 'vöhnma' 'klatšima' (Plv, VMS)).

Hinnangut andvate perekonnanimedena on käsitatavad veel *Weiko* (< *väiku* 'väikene') ja *Üts* (< *üts* 'üks'). Perekonnanime *Üts* saaja oli Võru mõisas Meltsa talu peremehe kasupoeg, kelle perekonnanimi ilmselt viitas perekonna puudumisele (HL Võru 1826: 1 19p).

Tänapäeval võiks tunduda halvustavad Pragil pandud nimekobara perekonnanimed *Waglakes* (< *vagõl* 'ussike, tõuk' + deminutiivsufiks) ja *Waglaots* (< *vagõl* 'ussike, tõuk' + *ots*) ning ehk ka Timo mõisa *Waglaraud*.

Tõenäoliselt võis sotsiaalse staatuse muutus mõnikord perekonnanime valikut mõjutada. Näiteks sai Võru mõisas *Losu* (Loosu) talu endise peremehe poeg perekonnanimeks *Jüwata* (HL Võru 1826: 1 7p). Isa surma ajal olid lapsed talu juhtimiseks liiga noored ja talu peremeheks oli nimede panemise ajal inimene väljastpoolt suguvõsa. Võib oletada, et perekonnanime valik on seotud peremehe seisusest tagandamisega/taandumisega. Perekonnanimi *Jüwata* viitab kellelegi, kel pole viljateragi, kuid selline nimevalik on Põlva kihelkonnas väga ebatavaline, lausa ainulaadne.

Põlva kihelkonna perekonnanimedepanek toimus praegusega võrreldes 200 aastat tagasi. Oleme toonast perekonnanimistut uurides lootnud leida perekonnanimistu vahendusel näiteid sõnavarast, mis on praeguseks võru keelest kadunud. Üks näide sellisest „unustatud“ sõnavarast on ehk Kiuma mõisas antud negatiivse konnotatsiooniga perekonnanimes *Hattik*, mis moodustuselt on tüve *hatt* : *hata* 'emane koer, lita' (EMS, EVS) *ik*-liiteline tuletis, mis on lõuna Eesti keeltest sellisena registreeritud ainult lutsi keelest (vt EMS: hatik).

Täistähenduslikud sõnad liitnime formandina

Sanimeliste talude peremehed või talude endised peremehed valisid sageli perekonnanimeks talunime (olgu see siis kasvõi endise talu nimi), millele lisati perekonnanime moodustamiseks sufiks või nimeformant, kuna talunime üksi ehk teise samanimelise talu peremehega sama perekonnanime ei saanud võtta. Nimeformant võis olla nii omakeelne kui ka saksakeelne. Selline nimemoodustusviis on üsna tavaline siis, kui lähtenimi oli juba kasutusel, aga sooviti kuuluvust rõhutada. Nimemoodustuse motiveerituse ja nimemoodustuse selgitamisel on abiks üldisele perekonnanimedepanekule eelnenud aja lisa- ja talunimedepanek ja perekondade elukohavahetuste

uurimine. Nimeformandiga perekonnanimed on sageli pandud üksteise lähedal ja enamasti on neil juhtudel tegemist ainukordsete nimedega, mida pandi ainult ühes mõisas, nagu kõik järgnevad Põlva kihelkonnas pandud perekonnanimed: *Koiwsaar* ja *Koiwweer* (Võru), *Sungimann* ja *Sungisep* (Mooste), *Tiggasson* ja *Tiggawer* (Vastse-Koiola).

Lõunaeeestikeelsetest nimekobara algnimedest tõuseb esile *Pallo* (< *palo* 'kuiv, liivane okasmets, palu'), mille nimekobarasse kuuluvad lisaks algnimele veel *Pallomann* (< *palo* + *mann* sks 'mees'), *Palloreb* (< *palo* + ?), *Palloson* (< *palo* + *son* sks 'poeg'). Kaks viimast neist on ainukordsed nimed.

Sage nimeformant oligi saksakeelne *-son* 'poeg'. Nt Põlva kihelkonnas võetud perekonnanimi *Kadaison* on moodustatud lõunaeeestikeelsele kadakat tähendavale vanale lisanimele *Kaddaja* (nime saaja oli *Kaddaja Mihkli* järeltulija) nimeformandi *-son* liitmisel. *Purrason* on saadud samuti kombineeritud viisil: talunimi *Purrask* on lühendatud ja lisatud nimeformant *-son*. Nimesaaja isa oli *Purraski* talu peremees, kuid suri enne perekonnanimede panemist. Et lõunaeeesti keeles tähendab *puras* ~ *purask* 'suurt peitlit', siis võib oletada vana talu- või lisanime kujunemist peremeeste puutööoskuste pärast, sest *Purraski*-nimelisi talusid oli Joosu mõisas perekonnanimede paneku ajal kaks, ühe talu peremees saigi perekonnanimeks talunime *Purrask* ja teise talu peremees eelnimetatud liitnime *Purrason*. Nimeformati *-son* kasutati ka laiemal alal palju. Fred Puss (2016: 32) on rehkendanud, et praeguse Eesti alal võeti *son*-lõpulisid perekonnanimesid 2701, neist Liivimaa kubermangus 2004 ehk rohkem kui 2/3. Põlva kihelkonnas oli umbes 900 perekonnanimest *son*-lõpulisid 64.

Võõrkeelsete nimeformantide kõrval leidsid kasutust ka omakeelsed. Neist enimkasutatud on *-weer* ~ *-wer* 'äär, serv', mida Põlva kihelkonnas pandud nimedest esineb 20 juhul, neist 16 pika vokaaliga, nt *Allaweer*, *Joeweer*, *Lutsuweer*, *Matsiweer*, *Niduweer*, *Oijaweer*, *Soweer*, neljal juhul on nimeformant kirja pandud lühikese vokaaliga, nt *Niduwer* (< *niit* + *veer*), *Toddiwer*. Kuuel juhul on nimeformandiks lõunaeeestikeelne *-mõts* 'mets': *Körtemoetz*, *Laugamõts*, *Puiemõtz*, *Rehemõts* (2 juhtu), *Suurmõtz*; ning samuti kuuel juhul *-ots* 'ots': *Jerweots* (2 juhtu), *Parriots*, *Parweotz*, *Sillaots*, *Waglaots*. Omakeelsete formantidena esinevad veel näiteks *-järv* (nt *Sarjerw*), *-niit* (nt *Saraniit*), *-saar* ja *-sar* (nt *Soesaar* < *susi* : *soe* 'hunt' + *saar* 'saar; salu'), *-perä* 'pära; ots' (nt *Joeperra*) jm.

Üks haruldane perekonnanimi mitte ainult Põlva kihelkonnas, vaid kogu tänapäevase Eesti mõistes on *Kosapoig* (tänapäeval *Koosapoeg*, harvem ka *Kosapoeg*), mis pandi Mooste mõisas (HL Mooste 1826: l 15p, 22p). Mõisas pandi ka perekonnanimi *Kosa*. Lisanimi *Kosa* on juba 1741. aastal Mooste revisjonis (*Kosa Andres, Kosa Peter, Kosa Henno, Kosa Hindrich*) (VR Mooste 1741: l 17p). Perekonnanime ei tee eriliseks liitnime esiosa *Koosa* (vt EKNR: Koosa), vaid just lõunaeestiline nimeformant *-poig* 'poeg'.

Kokkuvõte

Põlva kihelkonna 1820. aastatel antud perekonnanimistu tõuseb esile suhteliselt suure hulga ainukordsete nimedega. Praeguse Eesti ala kontekstis oli selles oma osa kahtlemata tollaegsel lõunaeeastikeelsel keelekeskkonnal. Kohalik keel jõudis ka perekonnanimedesse – lõunaeeastilise levikuga apellatiividega seostatava perekonnanime sai Põlva kihelkonnas vähemalt 170 perekonda umbes 900-st ehk rohkem kui viiendik. Neist omakorda 65 lõunaeeastikeelset perekonnanime on antud ainult Põlva kihelkonnas.

Lõunaeeastikeelsus ei kajastu nimedes pelgalt lõunaeeastilise levikuga tüvede näol, vaid ka vormimoodustuse poolest, olgu selleks kas *mb*-komparatiivivorm või lõunaeeastikeelsete nimeformantide (nt *-weer*) sage kasutus, enamasti on sellised nimed ainukordsed.

Mitmed perekonnanimistus esinevad tähendusrühmad peegeldavad otseselt tollaegset elukeskkonda ja igapäevaelu, eriti näiteks ametinimetused ja majapidamisega seotud sõnavara, nimedes kajastub sageli ka hinnang, suhtumine, perekonnanime saaja iseloom (*Tubli, Ussin*) ning sotsiaalne taust. Kõige suurema osa Põlva kihelkonna lõunaeeastikeelsetest apellatiivsetest perekonnanimedest moodustavad siiski loodussõnavarast ammutatud nimed: puu-, looma- ja linnunimetused.

Kirjandus

Arukask, Madis; Eva Saar 2021. Deminutiivid idapoolsete läänemeresoome rahvaste animistlikus keelekasutuses. – Emakeele Seltsi aastaraamat 66 (2020). Peatoim Mati Erelt. Tallinn: Teaduste Akadeemia Kirjastus, 9–38. <http://dx.doi.org/10.3176/esa66.01>.

- EES** = Iris Metsmägi, Meeli Sedrik, Sven-Erik Soosaar (koost ja toim) 2012. Eesti etümoloogiasõnaraamat. Peatoim Iris Metsmägi. Tallinn: Eesti Keele Sihtasutus. <https://arhiiv.eki.ee/dict/ety/>.
- EKNR** = Marja Kallasmaa, Evar Saar, Peeter Päll, Marje Joalaid, Arvis Kiristaja, Enn Ernits, Mariko Faster, Fred Puss, Tiina Laansalu, Marit Alas, Valdek Pall, Marianne Blomqvist, Marge Kuslap, Anželika Šteingolde, Karl Pajusalu, Urmas Sutrop 2016. Eesti kohanimeraamat. Toim Peeter Päll, Marja Kallasmaa. Tallinn: Eesti Keele Sihtasutus. <https://arhiiv.eki.ee/dict/knr/>.
- EMS** = Eesti murrete sõnaraamat 1994–2025 (*a–riiüp*). Toim Anu Haak, Evi Juhkam, Varje Lonn jt. Tallinn: Eesti Keele Instituut. <https://arhiiv.eki.ee/dict/ems/>.
- EPNR** = Eesti perekonnanimeraamat. Koost Marja Kallasmaa, Udo Uibo, Fred Puss, Evar Saar, Enn Ernits, Mariko Faster, Arvis Kiristaja, Tiina Laansalu, Marje Joalaid, Kaisa Tammoja, Marit Alas, Raivo Aunap, Vahur Aabrams, Peeter Päll. Toim Fred Puss, Tiina Laansalu, Peeter Päll. [Käsikiri.] Tallinn: Eesti Keele Instituut.
- Ernits, Enn 1998.** Perekonnanimed Kambja kihelkonnas 1820-ndatel aastatel. – Emakeele Seltsi aastaraamat 35–42 (1989–1996). Tartu: Eesti Teaduste Akadeemia Emakeele Selts, 32–51.
- EVS** = Eesti-võro sõnaraamat. Võro-eesti sõnaraamat. Võro Instituut. <https://synaq.org/>.
- Faster, Mariko; Evar Saar 2013.** Looma- ja linnunimetused kohanimeses ja nimeandmispõhimõtted. – Eesti ja soome-ugri keeleteaduse ajakiri = Journal of Estonian and Finno-Ugric Linguistics 4 (1), 145–160. <https://doi.org/10.12697/jeful.2013.4.1.09>.
- Henno, Kairit 2000.** Eesti priinimed. Jaani kihelkond. Tallinn: Eesti Keele Sihtasutus
- Kont, Marika 1986.** Kanepi ja Urvaste kihelkonna perekonnanimede algupäras. Diplomitöö [käsikiri]. Tartu: Tartu Riiklik Ülikool.
- MUL** = Mulgi sõnaraamat. Veebiversioon. Koost Kristi Ilves, Alli Laande, Triin Todesk ja Karl Pajusalu. Toim Karl Pajusalu, Ellen Niit, Marili Tomingas. Mulgi Kultuuri Instituut, Eesti Keele Instituut, Tartu Ülikool. <https://arhiiv.eki.ee/dict/mulgi/>.
- Prillop, Külli 2021.** Lõunaeesti sõnad 17. sajandi põhjaeestikeelsetes allikates. – Tartu Ülikooli Lõuna-Eesti keele- ja kultuuriuuringute keskuse aastaraamat XIX–XX. Toim Eva Saar, Karl Pajusalu, Mart Velsker. Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus, 178–204. https://ut.ee/sites/default/files/2022-05/08_prillop.pdf.
- Puss, Fred 2016.** Perekonnanimede uurimise piirkondlikke eripärasid. – Oma Keel 32, 30–38. https://www.emakeeleselts.ee/omakeel/2016_1/04.pdf.

- Pärdi, Heiki 1998.** Talumajandus. – Eesti rahvakultuur. Koost ja toim Ants Viires ja Elle Vunder. Tallinn: Eesti Entsüklopeediakirjastus, 73–120.
- REV 1638** = Liivimaa 1638. a. maarevisjon. Eesti asustusala. I. Kaguosa. 1941. (= ENSV Riigi Keskarhiivi Tartu osakonna toimetused 1 (7).) Tartu: Teaduslik Kirjandus.
- Saar, Evar 2019.** Rápina perekonnanimed ja lisanimed. – Emakeele Seltsi aastaraamat 64 (2018), 205–231. <http://dx.doi.org/10.3176/esa64.08>.
- Saar, Evar; Mariko Faster 2021.** Lõunaeestilised puunimetused Eesti perekonnanimedes. – Priinimmi siin ja säälpool Soomõ lahtõ. Perekonnanimesid siin ja sealpool Soome lahte. Toim Jüvä Sullõv ja Fastrõ Mariko. (= Võro Instituudi toimõndusõq 36.) Võro: Võro Instituut, 11–42.
- Saar, Evar 2025.** Priinime lugu: Hämälane ja tõsõ hämäläse. – Uma Leht, 27. veebruar. <https://umaleht.ee/article/priinime-lugu-hamelane-ja-toso-hamalase>.
- SES** = Eva Saar, Paul Hagu, Inge Käsi, Maeva Leivo, Mari Mets, Hanna Pook & Karl Pajusalu. [koostamisel]. Seto-eesti sõnaraamat. Tartu, Tallinn.
- Tammoja, Kaisa 2021.** Põlva kihelkonna perekonnanimede eripära. – Priinimmi siin ja säälpool Soomõ lahtõ. Perekonnanimesid siin ja sealpool Soome lahte. Toim Jüvä Sullõv ja Fastrõ Mariko. (= Võro Instituudi toimõndusõq 36.) Võro: Võro Instituut, 43–58.
- Tiik, Leo 1987.** Perekonnanimede panekust Eestimaa talurahvale 1835. aastal. – Keel ja Kirjandus 2, 83–88.
- VMS** = Väike murdesõnastik I–II. Toim Valdek Pall. Eesti NSV Teaduste Akadeemia Keele ja Kirjanduse Instituut. Tallinn: Valgus, 1982–1989. <http://www.eki.ee/dict/vms/>.
- Wiedemann, Ferdinand Johann 1973.** Eesti-saksa sõnaraamat. Neljas, muutmata trükk teisest, Jakob Hurda redigeeritud väljaandest. Estnisch-deutsches Wörterbuch. Vierter unveränderter Druck nach der von Jakob Hurt redigierten Auflage. Tallinn: Valgus.

Arhiiviallikad ja andmebaasid

- OA** = Onomastika andmebaas. Aadu Musta poolt 1995–1999 koostatud perekonnanimede paneku ja eestistamise andmed. <http://www.ra.ee/apps/onomastika/>. Täiendanud Fred Puss alates 2000. Fred Pussi valduses.

Rahvusarhiiv:

- HL Joosu 1826** = EAA.1865.2.64/7. Joosu mõisa hingeloend. 1826.
- HL Kiuma 1826** = EAA.1865.2.64/8. Kiuma mõisa hingeloend. 1826.
- HL Kähri 1826** = EAA.1865.2.64/11. Kähri mõisa hingeloend. 1826.
- HL Mooste 1826** = EAA.1865.2.64/12. Mooste mõisa hingeloend. 1826.
- HL Partsi 1795** = EAA.1865.2.62/7. Partsi mõisa hingeloend. 1795.
- HL Partsi 1826** = EAA.1865.2.64/13. Partsi mõisa hingeloend. 1826.
- HL Peri 1826** = EAA.1865.2.64/14. Peri mõisa hingeloend. 1826.
- HL Pragi 1826** = EAA.1865.2.64/15. Pragi mõisa hingeloend. 1826.
- HL Põlva 1826** = EAA.1865.2.64/16. Põlva kirikumõisa hingeloend. 1826.
- HL Saarjärve 1826** = EAA.1865.2.64/17. Saarjärve mõisa hingeloend. 1826.
- HL Tilsa 1826** = EAA.1865.2.64/18. Tilsa mõisa hingeloend. 1826.
- HL Timo 1826** = EAA.1865.2.64/19. Timo mõisa hingeloend. 1826.
- HL Tõdu 1826** = EAA.1865.2.7/14. Tõdu mõisa hingeloend. 1826.
- HL Uibujärve 1826** = EAA.1865.2.64/20. Uibujärve mõisa hingeloend. 1826.
- HL Vana-Koiola 1826** = EAA.1865.2.64/9. Vana-Koiola mõisa hingeloend. 1826.
- HL Vastse-Koiola 1826** = EAA.1865.2.64/10. Vastse-Koiola mõisa hingeloend. 1826.
- HL Varbuse 1826** = EAA.1865.2.64/21. Varbuse mõisa hingeloend. 1826.
- HL Viira 1826** = EAA.1865.2.64/22. Viira mõisa hingeloend. 1826.
- HL Võru 1826** = EAA.1865.2.64/24. Võru mõisa hingeloend. 1826.
- HL Väimela 1826** = EAA.1865.2.64/23. Väimela mõisa hingeloend. 1826.
- PR VII** = EAA.3147.1.178. EELK Põlva koguduse personaalraamat VII (Võru, Väimela, Loosu, Tilsa). 1817–1831.
- PR VIII** = EAA.3147.1.179. EELK Põlva koguduse personaalraamat VIII (Joosu, Vana-Koiola, Partsi, Põlva pastoraat, Vastse-Koiola, Timo). 1817–1831
- PR IX** = EAA.3147.1.180. EELK Põlva koguduse personaalraamat IX (Aleksandri, Peri, Kähri, Tännassilma, Karilatsi, Tõdu, Kioma, Varbuse, Mooste, Kauksi). 1817–1831.
- SASM** = EAA. 3147.1.133. Sünni-, abielu-, surmameetrika ja andmed koguduse tegevuse kohta. 1732–1781.
- VR Mooste 1741** = EAA.567.3.183. Akte betreffend das Gut Moisekatz (Resolution, Suppliken, Wackenbuch, Spezifikation, Arrendekontrakt). Liivimaa maamõõdu-revisjoni vakuraamat 1715–1748.

Eva Saar, Kaisa Tammoja: South Estonian words in the family names of the Põlva parish

This article analyses names of the appellative origin given as family names in the Põlva parish in the early 19th century. The names studied originate from the 1826 census and the 1817–1831 personal registers, according to which nearly 900 surnames were given in the Põlva parish, of which at least 170 were entirely or partly South Estonian. The main semantic groups which the surnames were based on were tree names, bird names, and animal names. There were fewer names of objects, colours, occupations, and other semantic groups. There were also South Estonian surnames with negative connotations.

The article also shows the frequency of surnames, with special attention paid to unique surnames (i.e. surnames given in only one manor) and surnames given only in the Põlva parish and only in Livonia. South Estonian surnames were most commonly given in the manor of Tilsa in the Põlva parish. The article also takes a closer look at surnames that have been formed by adding a suffix or name form to a South Estonian word. Such names are usually unique.

Eva Saar, Kaisa Tammoja: Lõunõestikeelidseq sõnaq Põlva kihlkunna perrenimin

Kirotusõn uuritas Põlva kihlkunnan 19. aastagasaa alostusõ suurõ perrenimmi pandmisõ aigo antuid ületsistnimist ehk apõllatiivõst peri nimmi. Nimeainõq, midä uuritas, om peri 1826. aastaga hingekirotost ja 1817.–1831. aastaga personaalraamatist, mink perrä anti Põlva kihlkunnan ligi 900 perrenimme. Noist tävveligult lõunõestikiilseq vai lõunõestikiilse nimeosaga ommaq vähämbält 170. Perrenimmi alossõs olõjaq põhilidsõq tähendüisirühmõq olliq puunimitüsed ni tsirgu- ja eläjänimitüsed. Veidemb oll' asjo, värme ja ammõtidõ nimitüisi ja muid tähendüsrühmi. Tull' ette ka lõunõestikeelitsit halvamaigulidsõ tähendüsega perrenimmi.

Artiklin om näüdät ka perrenimmi ettetulõmisõ osakaalu. Lähkümbähe om kaet ainukõrdsit perrenimmi (õnnõ üten mõisavallan pant perrenimi) ja õnnõ Põlva kihlkunnan ni õnnõ Liivimaal pantuid perrenimmi. Kõgõ

ināmb panti lõunõestikeelitsit perrenimmi Põlva kihlkunnan Tilsis mõisan. Lähämbähe om kaet ka perrenimmi, miä ommaq saaduq lõunõestikeelitsele sõnale jaku vai nimeformandi manog pandmisõga. Ināmbüisi ommaq sääntseq nimeq ainukõrdsõq.